
Ocene in poročila

Anton Fister, *Zbrani spisi*. Prva knjiga. Ljubljana 1987, 217 str.

Anton Fuster, oz. Fister, kot se je po mojem docela neupravičeno začelo pri nas pisati njegovo ime v letu 1979, je nedvomno ena najbolj zanimivih slovenskih figur v revoluciji 1848, čeprav je deloval izključno na Dunaju in nekaj časa tudi v parlamentu v Kromerizu. O njem je 1970 Marijan Britovšek napisal obširno monografijo Anton Fuster in revolucija 1848, sami Fustrovi objavljeni in neobjavljeni spisi pa doslej v slovenščini niso izšli. Zato je toliko bolj pozdraviti zamisel o izdaji večine Füstrovih spisov tudi v slovenščini. Pričujoča knjiga je prvi zvezek izbranega dela, ki naj bi izšlo vsaj v štirih zvezkih. Prvo knjigo sta pripravila Arhiv SR Slovenije in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, založnica pa je Državna založba Slovenije.

Prvi zvezek izbranih spisov obsega na vsak način najpomembnejše Füstrovo objavljeno delo, ki je izšlo v Frankfurtu na Maini 1850. leta pod naslovom *Memoiren vom März 1848 bis Juli 1849*. To delo je danes tudi v večjih evropskih bibliotekah rariteta, pri nas pa je nima nobena knjižnica in je zato ta prevod še toliko bolj pomemben. Izdajatelj načrtujejo za drugi zvezek izdajo Füstrovih pedagoških spisov, za tretji spisov o religiji, za četrti pa *Drei Jahre in Österreich nach 28 Jahren Abwesenheit in Amerika*, medtem, ko vsaj iz predgovora ni razbrati, da bi bila načrtovana tudi izdaja spominov *28 Jahren in der Verbannung*, kar pa je nemara le škoda. Füstrove spomine na revolucijo 1848/49 je skrbno in tekoče prevedel Dušan Ludvik, krajšo uvodno študijo pa je napisal Marijan Britovšek, ki se je doslej s Füstrom med Slovenci najbolj ukvarjal. V tem krajšem uvodu je predstavil Füstrovo življenjsko pot. Že v svoji monografiji se je Britovšek manj zadržal pri odnosu Füstera do Slovencev in do problematike revolucije 1848 pri Slovencih sploh, ki je gotovo večplastna in doslej v celoti in po Apihu še ne docela na novo preiščena. V tem novem razmisleku bo tudi treba umestiti Füstrov negativni odnos do Slovencev v letu 1848/49 in njegovo pot v izrazito demokratično revolucionarno gibanje, ki pa je za Slovence videlo mesto tam, kjer sta ga videla tudi Marx in Engels, torej samo na konservativni strani, kar pa najbrž niti za tiste čase ni docela upravičeno, da ne govorimo o naslednjih desetletjih. Zanimivo je tudi, da je Fuster sodeloval v londonskem društvu prebeglih nemških revolucionarjev, kjer je bil član tudi Marx, s katerim pa se najbrž nista nikoli osebno srečala, tudi ne na Dunaju, kot je prišel Marx obiskat dunajske delavce, Fuster pa je bil tedaj tudi tam. Po vrnitvi v domovino se je Fuster nastanil najprej v Gradcu in nato na Dunaju, kjer je tudi umrl in zanimivo je, kdo vse si ga je

ob smrti 1881 po svoje lastil, kar nazorno kaže pri nas premalo upoštevana brošura Eduarda Leischinga, nastala ob odkritju spomenika Füstru. Vsekakor ostaja Füster svetla podoba naših razumnikov v revoluciji 1848 in le zadovoljni smo lahko njegovih spominov, z željo seveda, da ne bi ostalo samo pri prvem zvezku. Omenil bi še, da se je v slikovno gradivo prikradla drobna napaka in da druga slika v prvi slikovni prilogi po strani 28 ne kaže kataloga dijakov, pač pa je posnetek iz rojstne knjige za leto 1808, ko je bil Füster rojen. Füster je bil edini Slovenec, ki je v revoluciji 1848/49 igral pomembno vlogo, sodeloval pri mnogih odločilnih trenutkih v revoluciji in napisal na te dogodke svoje spomine in to neposredno, ko je bil njegov spomin še zelo svež. Zato so njegovi spomini tudi enkratno in prvovrstno spominsko delo Slovenca na ta čas in v tem smislu jih je potrebno tudi vzeti v roko in poudariti, da je knjižna izdaja tega dela nadvse hvalevredna tako v kulturnozgodovinskem kot tudi v historiografskem pogledu.

Franc Rozman

Georges Haupt, Janos Jemnitz, Leo van Rossum (Hrg): *Karl Kautsky und die Sozialdemokratie Südosteuropas. Korrespondenz 1883—1938*, Internationales Institut für Sozialgeschichte Amsterdam, Campus Verlag, Frankfurt/M — New York 1986, 649 str.

Proti koncu leta 1986 je Internationales Institut für Sozialgeschichte v Amsterdamu skupaj z založbo Campus v svoji že utečeni seriji Quellen und Studien zur Sozialgeschichte kot peti zvezek izdal Kautskyjevo korespondenco s socialnimi demokrati jugovzhodne Evrope. Odlično redigirano in z bogatimi opombami pripravljeno knjigo so izdali Georges Haupt, Janos Jemnitz in Leo van Rossum. Zahtevno delo je trajalo precej let in prvoimenovani je že skoraj deset let pokojni, kar je za zgodovinopisje delavskega gibanja izjemna škoda.

Kautskyjeva zapuščina, ki je v amsterdamskem inštitutu, je zelo dragocena in zato je objavljena korespondenca z balkanskimi socialisti, kjer gre za države, v katerih je zaradi velikih političnih preokretov in dveh svetovnih vojn prišlo do izgube velike količine primarnih zgodovinskih virov, še toliko pomembnejša.

Gre za 372 objavljenih pisem, in sicer bolgarskim socialistom 78, 92 južno-slovanskim (slovenskim, srbskim, hrvatskim in bosanskim), 60 romunskim in 142 madžarskim. Večina pisem je v nemščini, 2 (iz Madžarske) sta v angleščini in 38 je pisem v francoščini (16 v Bolgarijo, 19 v Romunijo, 2 na Madžarsko in 3 v Jugoslavijo). Na začetku knjige je hommage Georgesu Hauptu, ki je dal tudi idejo za nastanek te publikacije in ki je dokumentiral korespondenco Kautskyja z Bolgari in Romuni, razen 14 pisem, ki so se našla šele po Hauptovi smrti in je to storil van Rossum. Madžarski zgodovinar Janos Jemnitz je za tisk pripravil pisma z Madžari, van Rossum, sodelavec amsterdamskega inštituta, pa z narodi Jugoslavije (tj. s Slovenci, Hrvati, Srbi in Bosno in Hercegovino). V knjigi sicer manjkajo Albanija, Grčija in evropski del Turčije, vendar iz teh dežel v Kautskyjevi zapuščini ni nobenega pisma. Kar 305 ob-